

Türkiye’de Feminist Dış Politikayı Teşvik Etmek - Zeynep Alemdar

Uluslararası

ilişkilerde ve dış politikada toplumsal cinsiyet Türkiye’de görece yeni fakat hızla gelişen bir araştırma alanı. 2015 yılına kadar toplumsal cinsiyet ve uluslararası ilişkiler arasındaki etkileşimin herhangi bir yönüne odaklanan makale, kitap, yüksek lisans ve doktora tezlerinin sayısı sınırlıyken, bugün toplumsal cinsiyetin uluslararası ilişkiler ve dış politikada, çatışmalarda ve diplomaside nasıl rol oynadığına, kadınların bu alanlarına katkılarına odaklanan çalışmaların sayısının hızla arttığına tanıklık ediyoruz.

Türkiye’de

Dışişleri Bakanlığı cinsiyet dengesi en yüksek bakanlıklardan biridir.

Dışişlerinde üst düzey pozisyonlarda, çoğu doğrudan güvenlik meseleleriyle ilgilenen pek çok kıdemli kadın diplomat olmasına karşın, akademik alanda son yıllara kadar konuya az ilgi olmasının nedenleri açıktır. Güvenlik kurumlarının atmosferi ve doğası çok kadın dostu değildir, diplomatların yaptığı işler ve kendi kimlikleri hakkında ne düşündükleri en azından emekli olana kadar ifşa edilmez ve güvenlik ve dış politika alanları erkek güdümlü normlar ve söylemlerle yüklüdür. Dolayısıyla ne diplomatlar ne de dış politikayla ilgilenenler için cinsiyeti konu etmek ne öncelikli ne de kolaydır.

Fakat

toplumsal cinsiyet, güvenlik konularının ayrılmaz bir parçasıdır. Kadınlar da dış politika kararlarından erkekler kadar etkilenirler. Rusya’nın Ukrayna’yı işgali ve yaklaşmakta olan gıda krizi kadınları belki de erkeklerden daha fazla etkilemektedir, çünkü sofraya yemek koymaktan çoğunlukla kadınlar sorumludur ve

yemek olmadığında çocukları beslemek, yaşlılar ve engellilerin özel beslenme ihtiyaçlarıyla uğraşmak zorunda kalacak olanlar da kadınlardır.

Ayrıca,

kadınlar uluslararası ilişkilerin aktörleridir. An itibariyle İran’ın genç kadınlarının, erkeklerle eşit koşullarda yaşama arzularının ve özgürlük taleplerinin nasıl bastırıldığını takip ediyoruz. İsyanlar sırasında polis tarafından çok sayıda kişi kadın-erkek, genç- yaşlı demeden öldürüldü. Dünya ise protestolarının İran’daki rejimi nasıl etkileyeceğini izliyor. Fakat ne Rusya-Ukrayna krizi sırasında ne de İran’da herhangi yönetim düzeyinde kadınları karar verici, stratejist, arabulucu olarak görmüyoruz. Kadınlar uluslararası ilişkilerden etkilendikleri halde, uluslararası ilişkileri erkekler kadar etkileyemiyorlar.

Feminist

dış politika işte tam da bu noktada devreye giriyor. Feminist dış politika, kadınların dış politika yapımının tüm seviyelerinde eşit olarak temsil

edilmesini gerektirir, talep eder ve dış politikanın kadın haklarını içermesini, korumasını ve muhafaza etmesini hedefler. Feminist dış politikanın özü, kadınların temsili, karar alma süreçlerine anlamlı katılımı ve uluslararası politikada kadın haklarını gözetmesi iken, feminist dış politikayı benimseyen ülkeler bu hedeflere yönelik farklı politikalar üretiyorlar. Örneğin Fransa ve Meksika, dışişleri bakanlıklarında kadın büyükelçi sayılarını artırmaya öncelik verirken, İsveç ve Kanada, uluslararası yardım politikalarını yeniden şekillendirerek, yardım edecekleri ülkeler için kadın haklarının desteklenmesiyle ilgili koşullar koyuyorlar.

Feminist

dış politikanın nasıl uygulanacağı, ilgili ülkenin kendi dış politika bürokrasisine ve dış politika önceliklerine bağlıdır. Türkiye örneğinde, yukarıda belirtildiği gibi, Dışişleri Bakanlığı önemli bir cinsiyet dengesizliğinden etkilenmemektedir. Barçın Yinanç'la birlikte gerçekleştirdiğimiz bir [araştırmaya](#) göre, Kasım 2021 itibarıyla Türkiye'nin yurt dışında görev yapan büyükelçilerinin yüzde 37'si ve tüm personelinin yüzde 27'si kadınlardan oluşmaktaydı.

Dışişleri

Bakanlığı'nın dış politika öncelikleri göz önüne alındığında da Türkiye'de feminist dış politika için önemli bir potansiyel var. Örneğin 2005 yılından bu yana arabuluculuk faaliyetlerine özel önem verilmektedir. Türkiye, 2010 yılında Finlandiya ile Barış İçin Arabuluculuk Girişimi'ni başlatmış, ardından hem BM hem de Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) içinde Arabuluculuk Gruplarının Dostları yapılanmasının oluşumuna katkıda bulunmuştur. İslam Konferansı Örgütü bünyesinde de bir Arabuluculuk Dostları Temas Grubu kurulmuştur. Türkiye 2012 yılından bu yana İstanbul Arabuluculuk Konferanslarına da ev sahipliği yapmaktadır. Tüm bu arabuluculuk faaliyetleri içinde Dışişleri Bakanlığı'nda bulunan çok sayıda deneyimli kadın diplomattan çok azı görev almıştır. Oysa farklı araştırmalar, kadınların arabuluculuk ve barış inşasına dahil olduklarında, bir anlaşmaya varma, anlaşmayı uygulama ve daha uzun barış dönemi olasılığının arttığını göstermektedir. Örneğin 1989-2011 yılları arasında imzalanan 182 barış anlaşmasına ilişkin yapılan istatistiksel bir analiz, kadınların barış süreçlerine müzakereci, arabulucu, imzacı ve hatta

tanık olarak katıldıklarında, anlaşmaların en az 15 yıl sürme olasılığının yüzde 35 arttığını gösteriyor.[\[1\]](#) Bu nedenle, müzakere masalarında daha fazla kadın diplomatın bulunmasının, Türk dış politikasının arabuluculuk çabalarını geliştirebileceği rahatlıkla ileri sürülebilir.

Türkiye'nin

dış politika konusunda övündüğü önceliklerinden biri de mültecilere ve sığınmacılara yönelik insani politikalarıdır. Türkiye uluslararası forumlarda mültecilere ve sığınmacılara yönelik insani muamelesiyle övünse de ülkesindeki yabancılar

için uyguladığı farklı uluslararası koruma ve mülteci statüsü kategorileri cinsiyete duyarlı değildir. Mülteci ve sığınmacıların statüsünü düzenleyen yasalarda zaman zaman kadınlara atıfta bulunulmakla beraber, "kadın" vurgusu hem 6458 sayılı Geçici Koruma Kanunu'nda hem de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda kadınlar, özel ihtiyaçları olan, korunması gereken "kurbanlar" olarak ele alınmaktadır. Bu bakış açısı, kadınları, karşılaştıkları tehlikelerden korumaya yönelik olarak olumlu bir yaklaşım gibi yorumlansa da, her korunmaya muhtaç grubun üzerinde ona tahakküm edecek, onu eşit olarak görmeyen ve eşit haklara sahip olamayacağını içselleştirmiş bir bakış vardır. Halen Türkiye'de ikamet eden mülteci ve sığınmacıların en az yarısının kadın ve kız çocukları olduğu ve ülkeyi terk etme şanslarının çok düşük olduğu göz önüne alındığında, bu kadınlar için eşit fırsatların sağlandığı ve haklarının garanti altına alındığı bir entegrasyon politikası bulunması önemlidir. Ayrıca, sistematik olarak mülteci durumuna düşen kadın ve kız çocukları için, yalnızca koruma amaçlı değil, aynı zamanda şiddet uygulayanların da cezasız kalmayacakları, bu nedenle de şiddet döngüsünden çıkılabilecek bir yaklaşımla şekillendirilmiş bir yardım ve iyileştirme politikası bulunması [gerekliliği açıktır](#). Özellikle bu kadınların cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma olasılıklarının yüksekliği de göz önüne alındığında, bu tür koruma politikalarının tesis edilmesinin Türkiye'nin uluslararası alanda normatif gücünü artıracak bir politika gündemi olacağı ortadadır.

Türkiye'de

dış politika alanında öne çıkan bir diğer konu da NATO üyeliği ve askeri güçtür. Feministler kadınların silahlı kuvvetlere katılımı konusunda

çekincelere sahipse ve kadınların silahlı çatışmalara katılımı konusunda farklı feminist akımlarda farklı görüşler varsa da, fiiliyatta NATO'nun en büyük ikinci ordusu olan Türkiye'de kadınların silahlı kuvvetlere katılımı çok düşüktür. Faal hizmette olan kadın askerlerin oranı [yüzde 1,2 düzeyindedir.](#)

Türkiye

ayrıca BM, NATO ve AGİT üyesi olarak barışı koruma hareketlerinde de yer almaktadır. Barış koruma misyonlarına kadın personelin dahil olmasının operasyonların başarısını artırdığı çeşitli çalışmalarla kanıtlanmıştır.

Kadınların hem yereldeki bilgiye ulaşma ve oradaki kadınlarla ilişki kurmada daha yetkin, hem de tüm görevlerin yerine getirilmesinde eşit becerikli olduğu [açıktır.](#) Türkiye'nin Afganistan'daki barışı

koruma görevi sırasında Türk Silahlı Kuvvetleri'nden kadın cinsiyet danışmanları yerel projelere katkıda bulunmuş ve kadın ve kız çocuklarının ihtiyaçlarını belirlemek için NATO personeliyle birlikte çalışmıştır. Fakat bu misyon, bildiğimiz kadarıyla, Türk personelin Toplumsal Cinsiyet Odak Noktalarında

bulunmasının tek örneğini teşkil etmiştir. O dönemde Türkiye'nin Afganistan'daki NATO misyonuna katılımına yerel halkın olumlu tepkisi göz önüne alındığında, toplumsal cinsiyet perspektifini Türk Silahlı Kuvvetleri'ne dahil etmek ve uluslararası angajmanlar için Toplumsal Cinsiyet Odak Noktalarıyla katkıda bulunmak farklı ve yenilikçi bir politika olabilecektir.

Türk

dış politikasında karar vericilerin toplumsal cinsiyeti konu edebilecekleri son politika alanı ise uluslararası insani yardımdır. Türkiye, insani yardım konusunda küresel olarak yükselen bir bağışçıdır. Dış politika yapıcılar, Türkiye'nin insani yardımlarıyla, kalkınma destekleriyle ile [gurur duymaktadırlar.](#)

Fakat Türkiye bu politikalarını

yürütürken kendisini "dünyanın vicdanı" ve "küresel düzeyde eşsiz bir insani aktör" olarak tanıtırken, yardım ettiği kadınları aktörler olarak değil,

mağdurlar olarak tasvir etmektedir. Oysa inşa edildiği iletilen "Türk insani yardım modeli" kadınları mağdur ve korunması gereken aktörler rolünden çıkartarak, rahatlıkla cinsiyet eşitliği ve insan hakları perspektifini de

içerebilir. İnsani kalkınma yardımlarına harcanan büyük bütçelere insan hakları

perspektifi ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısının dahil edilmesi, sadece askeri olarak değil, normatif olarak da bölgesel güç için çabalayan Türkiye için güçlü bir adım olacaktır.

Yukarıdaki

örneklerin de işaret ettiği üzere, Türk dış politikasının öncelikli alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan feminist bir dış politika, Türkiye için olası ve faydalı bir adım olacaktır. Fakat, özellikle 2019 yılında İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme tartışmalarının başlamasından bu yana mevcut siyasi iklim ve toplumsal cinsiyet meselesinin aşırı siyasallaşması, Türkiye için feminist bir dış politika yaklaşımının şu anda ancak uzak bir hayal olduğunu gösteriyor.

Oysa insan hakları savunucuları ve politikacılar, hayalleri olan vizyoner kişilerdir. Artık küresel bir konu olan feminist dış politika, 2014 yılına kadar dünyanın gündeminde bile değildi. Fakat sivil toplum aktörlerinden ve politikacılardan oluşan kararlı bir grubun son 25 yıldaki çabalarıyla bugün Feminist Dış Politika pek çok ülkenin resmi pozisyonu haline gelmiş durumdadır. Bu nedenle, Türkiye'de de özellikle [Dış Politikada Kadınlar Girişimi](#) gibi girişimlerle feminist dış politika hakkındaki bilgi ve farkındalığın genişletilmesi çabası da göz önüne alındığında, Türkiye'nin geleceği için feminist bir dış politika elbette mümkündür.

[1] Carol Cohn,

“Beyond the Women Peace and Security Agenda: Why We Need a Feminist Roadmap for

Sustainable Peace”, in *Feminist Roadmap for Sustainable Peace Project*

Background Paper, Consortium on Gender, Security and Human Rights, 2017, p.

2.

Prof. Dr. Zeynep Alemdar, İstanbul Okan Üniversitesi

Prof. Dr. Zeynep Alemdar, İstanbul Okan Üniversitesi'nde İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Dekanı ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Merkezi başkanıdır. Akademik çalışmaları, Türkiye'de sivil toplum, Avrupa Birliği, insan hakları, demokratikleşme, toplumsal cinsiyet ve Kadın Barış Güvenlik konularını kapsar. International Studies Perspectives ve Turkish Policy Quarterly dergilerinin yayın kurullarında bulunmuş olan Alemdar, Portland State Üniversitesi'ndeki Mark O. Hatfield School of Government'ta ve Center for Turkish Studies'te misafir öğretim üyesi olarak bulunmuş, 2014 yılında Carnegie Uluslararası Barış Vakfı tarafından Yeni Nesil Liderler Programında 40 yaşın altında 4 liderden biri olarak Avrupa-Atlantik Güvenlik İnisiyatifi bursiyeri olarak seçilmiştir. Halen Avrupa Liderlik Network'ü kıdemli üyesi ve yönetim kurulu üyesidir. 2014 yılında genç kadınları güvenlik ve dış politika konularına özendirmek amacıyla, Dış Politikada Kadınlar İnisiyatifini kurmuştur. Lisans derecesini Galatasaray Üniversitesi İktisat bölümünden, yüksek lisans derecesini Kentucky Üniversitesi Patterson School of Diplomacy'den, doktora derecesini ise Kentucky Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünden almıştır.

Bu yazıya atıf için: Zeynep Alemdar "Türkiye'de Feminist Dış Politikayı Teşvik Etmek" Panorama, Çevrimiçi Yayın, 31 Mayıs 2023,

HEINRICH

BÖLL

STIFTUNG

DERNEĞİ

TÜRKİYE

TEMSİLCİLİĞİ

Bu görüş yazısı, 'Foreign Policy for the 21st Century; Peaceful, Equitable, and Dynamic Turkey' başlıklı proje kapsamında Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından [Uluslararası İlişkiler Konseyi](#) ve [Global Akademiye](#) sağlanan destek çerçevesinde hazırlanmıştır.

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda

belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.